

VATANDAŞLIK

TÜRK ANAYASA TARİHİ-	2
OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ ANAYASAL GELİŞMELER.....	2
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDEKİ ANAYASAL GELİŞMELER.....	5
1961 VE 1982 ANAYASALARININ KARŞILAŞTIRILMASI	9

TÜRK ANAYASA TARİHİ

OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ ANAYASAL GELİŞMELER

Sened-i İttifak (1808)

- Osmanlı Devleti'nde anayasacılık hareketleri 1808 tarihli Sened-i İttifak'la başlar.
- Misak (sözleşme) biçiminde ilan edilmiştir.
- Osmanlı Devleti ayanları tanıyarak hukukileştirmiştir.
- Padişahın yetkileri sınırlandırılmış ve padişah ilk defa kendi otoritesi yanında bir güç kabul etmiştir.
- İngilizlerin XIII. yüzyıl başlarında kabul ettiği ve İngiliz meşrutiyetinin temelini oluşturan Magna Carta'ya (1215) benzemektedir.
- Sened-i İttifak bir anayasa değil, anayasal bir belge niteliğindedir.

Tanzimat Fermanı (1839)

- Türklerin ilk haklar beyannamesi olarak kabul edilir. Halkın gelirine göre vergi vermesi ve askerlik işlerinin de bir sisteme bağlanması kararlaştırılmıştır.

- Bu fermanla padişah kanunun üstünlüğünü ilk kez kabul etmiştir. Avrupa hukuk kuralları geçerli olmaya başlamıştır. Herkes için can, mal ve ırz güvenliğinin düzene kavuşturulması kararlaştırılmıştır.
- Padişahın yetkileri bu fermanla sınırlandırılmış, demokrasiye geçişin ilk adımı atılmıştır.
- Mahkemeler halka açık yapılacaktır, mahkeme kararı olmadan kimse idam ve sürgün edilmeyecek kararı alınmıştır.

Islahat Fermanı (1856)

- Fermanın özelliği Müslümanlar ile Gayrimüslimler arasında her yönden tam bir eşitlik sağlamasıdır.
- Cizye ve iltizam kaldırılmıştır. Yabancılara mülk edinme hakkı getirilmiştir.
- İşkence ve kötü muamele yasaklanmış, sorumlulara ceza verilmesi hükme bağlanmıştır.
- Azınlıkların devlet memuru ve il genel meclisine üye olabilmeleri sağlanmıştır.
- Azınlıklar, Türk okullarında okuyabilecek ve kendi dinlerinde öğretim yapan okullar açabileceklerdir.

I. Meşrutiyet (1876)

- II. Abdülhamit tarafından “ferman” biçiminde Kanun-ı Esasi kabul ve ilan edilmiştir.
- Kanun-ı Esasi ilk yazılı anayasadır.

- Yürütme yetkisi Heyet-i Vükelaya (Bakanlar Kurulu), yasama yetkisi Ayan Meclisi ve Mebusan Meclisine verilmiştir.
- Çift meclisli yasama organı düzenlenmiştir.
- Yerel yönetimler ilk kez bu anayasada düzenlenmiştir.
- Meclisi açıp kapatma yetkisi padişaha aittir.
- Osmanlı halkı ilk defa sınırlı da olsa seçme ve seçilme hakkını kullanmıştır.
- İlk kez genel seçim, gizli oy ve basit çoğunluk ilkeleri uygulamaya konulmuştur.

II. Meşrutiyet (1909)

- Genel anlamda padişahın yetkileri daraltılmış; Mebusan Meclisinin yetkileri arttırılmıştır.
- Padişahın sürgün yetkisi kaldırılmıştır.
- Padişahın meclisi açma kapama yetkisi kaldırılmıştır.
- Basına sansür uygulanamayacağı düzenlenmiştir.
- Haberleşmenin gizliliği ilkesi kabul edilmiştir.
- Yapılan değişiklikler neticesinde demokratik bir meşruti monarşi anayasası ortaya çıkmıştır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDEKİ ANAYASAL GELİŞMELER

1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye)

- ◉ Meclis hükümeti sistemi ile yasama, yürütme ve yargı gücü TBMM'nin elindedir. (Güçler Birliği)
- ◉ Milli egemenlik temel ilke olarak kabul edilmiştir.
- ◉ Meclisin üstünlüğü ilkesi benimsenmiştir.
- ◉ Seçimler iki yılda bir yapılır, seçme yaşı 18'dir.
- ◉ Çift dereceli seçim sistemi mevcuttur.
- ◉ Çerçeve Anayasa özelliği taşır.
- ◉ Temel hak ve ödevlerle ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.
- ◉ Tek yumuşak anayasadır.
- ◉ En kısa ve öz anayasadır.
- ◉ Bu anayasa laik değildir.
- ◉ Çoğunluk sistemi benimsenmiştir.
- ◉ İl ve nahiyelerde halk idaresi benimsenerek ilk kez yerinden yönetim ilkesi kabul edilmiştir.

1921 Anayasası'ndaki 1923 Değişiklikleri

- Devletin rejimi cumhuriyettir.
- Devletin dini İslam'dır.
- Devletin dili Türkçedir.
- Devletin başkanı cumhurbaşkanıdır.
- Cumhurbaşkanlığı süresi 4 yıldır.
- Devletin başkenti Ankara'dır.

1924 Anayasası

- 1924 Anayasası'na göre "Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır."
- Cumhuriyet rejimi, resmi din, resmi dil, güçler birliği, milli egemenlik, meclisin üstünlüğü ve kabine sistemi yer almıştır.
- Değiştirilemeyecek hükümler ilk kez bu anayasada yer almıştır.
- Bu anayasanın kabul ettiği hükümet sistemi, meclis hükümeti sistemi ile parlamenter sistem arasında karma bir sistemdir.
- Sert bir anayasadır.
- 1924 Anayasası çoğunlukçu bir demokrasi anlayışını yansıtmaktadır.

1924 Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler

- 1928'de "Devletin dini İslam'dır" maddesi anayasadan çıkarılmıştır.
- 1929'da "Toprak Reformu" ile ilgili madde eklenmiştir.
- 1930-1934'te kadınlara siyasal haklar tanıyan maddeler eklenmiştir. 5 Aralık 1934'te seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır. Kadınlara seçme seçilme hakkı tanınmıştır.
- 1937'de laiklik ve diğer Atatürk ilkeleri anayasaya eklenmiştir. 1946'da çok partili hayata geçilmiştir.
- 1946'da tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. Seçimlerin 4 yılda bir yapılması kararı alınmıştır.
- 1924 Anayasası 1961 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

1961 Anayasası

- 1961 Anayasası kurucu meclis tarafından hazırlanmış ve halkoyu ile kabul edilmiştir.
- Çoğulcu bir anayasadır.
- İnsan haklarına dayalı devlet ilkesi benimsenmiştir.
- Sosyal devlet ilkesi, ilk kez anayasada yer almıştır.
- Güçler ayrılığı sağlanmıştır.
- Yasama gücü; Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi olmak üzere iki meclislidir.

- Yürütmenin dışında bağımsız yargı organları kurulmuştur.
- MGK, Anayasa Mahkemesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.
- Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Uyuşmazlık Mahkemesi gibi Yüksek Mahkemeler tek tek düzenlenmiştir.
- Yüksek Hakimler Kurulu oluşturulmuştur.
- Parlamenter hükûmet sistemi benimsenmiştir.

1971-1973 Değişiklikleri

- Yürütme güçlendirilmiştir.
- TRT'nin özerkliği kaldırılmış, üniversitelerin özerkliği zayıflatılmıştır.
- Bakanlar Kuruluna KHK çıkarma yetkisi tanınmıştır.
- Yargı denetimine sınırlamalar getirilmiştir.v
- Temel hak ve özgürlüklere genel sınırlama sebebi getirilmiştir.
- Anayasa Mahkemesine iptal davası açabileceklerin sayısı azaltılmıştır.
- Adalet Bakanının Yüksek Hakimler Kurulunda oy sahibi olarak bulunması düzenlenmiştir.
- Danıştayın görev alanını daraltan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur.
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur.

1961 VE 1982 ANAYASALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

1961 Anayasası

- Kurucu meclis, askerî (Milli Birlik Komitesi) ve sivil (Temsilciler Meclisi) kanattan oluşmuştur.
- Sivil kanat olan Temsilciler Meclisi CHP ve CKMP olarak siyasi partilere yer vermiştir.
- Temsilciler Meclisi, Danışma Meclisine oranla Millî Birlik Komitesi karşısında daha geniş yetkilere sahiptir.
- 1961 sisteminde, halkoyuna sunulan anayasa tasarısının kabul edilmemesi halinde ne yapılacağı açıkça belirtilmiştir.
- 1961 halk oylamasında anayasanın kabulü, Cumhurbaşkanı'nın seçimiyle birleştirilmiştir.

1982 Anayasası

- Kurucu meclis, askerî (Milli Güvenlik Konseyi) ve sivil (Danışma Meclisi) kanattan oluşmuştur.
- Sivil kanat olan Danışma Meclisi tümüyle partisizdir.
- Danışma Meclisi, Millî Güvenlik Kurulu karşısında söz sahibi değildir.
- 1981 - 1983 döneminde halkoyuna sunulan Anayasa tasarısının kabul edilmemesi halinde ne yapılacağı açıkça belirtilmemiştir.
- 1982 halk oylamasında anayasanın kabulü, Cumhurbaşkanı'nın seçimiyle birleştirilmiştir.

- Yargıyı güçlendirmiştir.
- Otorite - hürriyet dengesinde hürriyetin ağırlığını artırmıştır.
- Çoğulcu demokrasi modelini benimsemiştir.
- Yasama organı çift başlıdır. (Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu)
- İnsan haklarına dayalı devlet ilkesini benimsemiştir.
- Anayasa değişikliklerinde “onay” safhası yoktur. TBMM tarafından yapılır.

- Yürütmeyi güçlendirmiştir.
- Otorite - hürriyet dengesinde otoritenin ağırlığını artırmıştır.
- Çoğunlukçu demokrasi modelini benimsemiştir.
- Yasama organı tek başlıdır. (TBMM)
- İnsan haklarına saygılı devlet ilkesini benimsemiştir.
- Anayasa değişikliklerinde “onay” safhası eklenmiştir. (Onay safhası Cumhurbaşkanı ve halk arasında paylaştırılmıştır.)